

Девіантна поведінка – це відхилення від норми поведінки, прийнятої у суспільстві, суперечить встановленим та сформованим правилам певної держави.

Якщо людина не може прийняти суспільні правила та моральні норми поведінки, не переймає позитивний соціальний досвід, можна говорити про порушення процесу соціалізації особистості, внаслідок якого виникає неприйнятна для цього суспільства форма поведінки.

Як наслідок девіантної, у людини, яка її демонструє, формується неадекватна самооцінка, виникають додаткові бар'єри у спілкування, що призводить до зростання рівня недовіри та зростання агресії до суспільства або до самого себе.

Головним завдання працівників системи освіти є запобігання та корекція девіантної поведінки в учнівській молоді.

Важливо пам'ятати, що будь яке відхилення поведінки від соціальної норми завжди має індивідуальний характер, тож потребує індивідуального підходу.

Часто у науковій літературі, у побуті ми зустрічаємося з поняттям "важкий" підліток або юнак, "важковихований", "педагогічно занедбаний". Що ж означає "важкий"? А.Й. Капська визначає три істотні ознаки складових змісту цього поняття: по-перше, відхилення від норм поведінки, по-друге, складність у виправленні поведінки, по-третє, необхідність індивідуального підходу та особливої уваги. Зовнішньо важковихованість виявляється конфліктністю дітей і молоді з найближчим оточенням, емоційною невірноваженістю, грубістю, правопорушеннями. педагогічних знань.

Роль педагогів у профілактиці та корекції з девіантними підлітками

Методика профілактики девіантної поведінки серед молоді - це сукупність методів попередження і недопущення у молоді відхилень від соціально позитивної поведінки. Соціальну роботу слід проводити не тільки з дітьми та молоддю, а й із їх батьками та найближчим оточенням. Контакт із членами

«сімей ризику» повинен відбуватися не рідше, ніж 1-2 рази на місяць. Так, здійснюється соціальний контроль у вигляді консультацій, що спрямовані на відновлення виховних можливостей сім'ї.

Одним із методів такої роботи є метод **«впливу через довіру»**. Даний метод передбачає активне включення особистості в життєдіяльність колективу. Практика свідчить, що навіть невеликі доручення, які педагоги дозволяють виконувати самостійно, без контролю дорослих, дуже популярні серед учнів. Поступове розширення кола доручень, а відповідно до цього, і довіри, формує впевненість у своїх діях, підвищення самостійності й відповідальності. В результаті учень, що при вступі чинить опір виховному впливу, починає відчувати власну самостійність і значущість. А це позитивно впливає на подальшу поведінку: зникає агресія, замкненість, формуються нові риси характеру, іноді, під впливом виховного процесу, відкриваються здібності в художній самодіяльності, музиці, співах, декламуванні поезії, розкривається талант в засвоєнні азів професії, що відкривають в учня нові погляди на життя.

Програма психокорекційної роботи з дітьми, поведінка яких відхиляється від суспільних норм, повинна будуватись у відповідності з типом важковиховуваності дитини.

Загальна схема корекційної роботи з дітьми різних типів важковиховуваності має такі основні напрями:

- встановлення довірливих стосунків з дитиною;
- створення для неї психологічного комфорту;
- формування у дитини позитивної самооцінки;
- формування мотивації досягнення;
- створення умов для підвищення рівня успішності в провідній діяльності;
- вироблення правильних навичок поведінки та спілкування;
- • підвищення рівня саморегуляції;
- розвиток моральних уявлень;
- формування позитивних життєвих перспектив, визначення шляхів

самореалізації, сфер самоповаги.

Методи та прийоми роботи з учнями девіантної поведінки

У роботі з важковиховуваними учнями використовуються загальні методи виховання, які поділяються на *три групи*: методи формування суспільної свідомості, методи формування досвіду суспільної поведінки, методи заохочення і покарання. В особливих випадках звертаються до спеціальних методів і прийомів перевиховання.

До групи методів формування суспільної свідомості відносять бесіду (фронтальну чи індивідуальну), лекцію, диспут і приклад.

До групи методів формування досвіду суспільної поведінки відносять вправи, привчання, вимоги (в тому числі і громадська думка) і доручення.

До групи методів стимулювання і оцінки поведінки відносять методи заохочення і покарання.

В індивідуальній виховній роботі, окрім названих методів перевиховання, використовуються і спеціальні прийоми педагогічного впливу. Ці прийоми базуються на організації певної педагогічної ситуації, завдяки якій на основі відповідних психологічних закономірностей у педагогічно занедбаних учнів виникають нові думки і почуття, що спонукають їх до позитивних вчинків, до подолання своїх недоліків.

До *творчих прийомів педагогічного впливу* відносять: переконання, навіювання, прояв доброти і уваги, моральну підтримку і зміцнення віри у власні сили, активізація почуттів, організація успіху в діяльності, залучення до цікавої діяльності, опосередкування, обхідний рух, прохання, довіра, авансування особистості.

У роботі з девіантними дітьми можна використати нижченаведені **прийоми виховання**.

Перша група прийомів індивідуального педагогічного впливу.

1. Прохання про допомогу. Педагог, для того щоб прихилити до себе учня й

установити довірчий контакт, звертається до нього за порадою, розповідаючи про свої проблеми.

2. Оціни вчинок. Для з'ясування моральних позицій підлітка й коригування цих позицій учитель розповідає історію і просить оцінити різні вчинки учасників цієї історії.

3. Обговорення статті. Добирається низка статей, у яких описуються різні злочини та інші асоціальні вчинки людей. Педагог просить підлітка дати оцінку цим учинкам. У дискусії вчитель намагається через поставлені запитання дійти разом зі школярем правильних висновків.

4. Добрий учинок. У процесі роботи з підлітком йому пропонується надати допомогу тим, хто її потребує. При цьому важливо оцінити цей учинок позитивно, не зводячи його в ранг «героїчного поведження».

5. Оголення протиріч. Передбачає розмежування позицій вихователя і вихованця щодо того чи іншого питання в процесі виконання творчого завдання з наступним зіткненням суперечливих суджень, різних точок зору.

6. Стратегія життя. Під час бесіди педагог з'ясовує життєві плани учня. Після цього він намагається з'ясувати разом з ним, що допоможе реалізувати ці плани, а що може перешкодити їх реалізації.

7. Розповідь про себе та інших. Учитель пропонує кожному написати розповідь про минулий день (тиждень, місяць) і після цього відповісти на запитання: **чи можна цей час прожити інакше?**

8. Мій ідеал. У процесі бесіди з'ясовуються ідеали школяра і робиться спроба оцінити ідеал, виявивши позитивні моральні якості дитини.

9. Казка для підлітка. Цей прийом певною мірою використовує ідею казкотерапії. Вихователь складає казку, в якій герої дуже схожі на дитину й осіб з її оточення. Закінчення казки складають педагог і учень разом.

10. Рольова маска. Учням пропонується звикнути до певної ролі й виступити вже не від свого імені, а від імені відповідного персонажа.

Друга група прийомів пов'язана з організацією групової діяльності.

1. Безперервна естафета думок. Учні «по ланцюжку» висловлюються на

задану тему: одні починають, інші продовжують, доповнюють, уточнюють. Від простих суджень (коли головним є власне участь кожного учня в запропонованому обговоренні) за введення відповідних обмежень (вимог) слід перейти до аналітичних, а потім проблемних висловлювань учнів.

2. Самостимулювання. Учні, об'єднані в групи, готують один одному певну кількість зустрічних запитань. Поставлені запитання й відповіді на них колективно обговорюються.

3. Імпровізація на вільну тему. Учні вибирають ту тему, на якій найбільше розуміються та яка викликає в них певний інтерес; творчо розвивають основні сюжетні лінії, переносять події в нові умови, по-своєму інтерпретують зміст подій, що відбуваються, тощо.

4. Інструктування. На період виконання того чи іншого творчого завдання встановлюються правила, що регламентують спілкування і поведіння учнів: у якому порядку, з урахуванням яких вимог можна вносити свої пропозиції, доповнювати, критикувати, спростовувати думку своїх товаришів.

5. Розподіл ролей. Чіткий розподіл функцій і ролей учнів відповідно до рівня володіння тими знаннями, уміннями й навичками, які потрібні для виконання завдання.

6. Коригування позицій. Тактовна зміна думок учнів, прийнятих ролей, образів, що знижують продуктивність спілкування й перешкоджають виконанню творчих завдань.

7. Самоусунення вчителя. Після того як визначено мету і зміст завдання, встановлено правила і форми спілкування під час його виконання, учитель ніби самоусувається від прямого керівництва або ж бере на себе обов'язки рядового учасника.

8. Розподіл ініціативи. Передбачає створення однакових умов для прояву ініціативи всіма учнями. Його можна застосовувати в ситуації «придушеної ініціативи», коли позиційні виступи й атаки одних гасять ініціативу й бажання спілкуватися в інших.

9. Обмін ролями. Учні обмінюються ролями (або функціями), які отримали під час виконання завдань. Інший варіант цього прийому передбачає

повну або часткову передачу вчителем своїх функцій групі учнів або окремому учневі.

10. Мізансцена. Суть прийому полягає в активізації спілкування і зміні його характеру за допомогою розташування учнів у класі в певному об'єднанні один з одним у ті чи інші моменти виконання творчої роботи.